

MARKSIZAM — SASTAVNI DEO VOJNOSTRUČNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

»Očekujem da ćete pored vojnostručnog usavršavanja vidnu pažnju posvetiti ideološkom radu i vaspitanju slušalaca i nastavnika, zasnovanim na marksističkoj nauci i potrebama našeg samoupravnog socijalističkog društva. Time ćete doprinijeti daljoj izgradnji sistema općenarodne odbrane, u kojoj se sve više afirmiše uloga radničke klase i na odbrambenim poslovima naše zemlje. U tom smislu uloga i zadaci nastavnog kolektiva Više vojne akademije postaju sve odgovorniji i značajniji«.

Savremeni društveni razvoj i razvoj vojne teorije i prakse ukazuje na nove zahteve u pogledu profila starešinskog kadra. Sve se više oseća da su aktivnim starešinama JNA, pored opštih i tehničkih znanja, danas i u perspektivi nužna i veća i šira marksistička društveno-politička znanja. Otuda je reforma školskog sistema u JNA postavila u tom domenu obaveze i istakla potrebu usavršavanja ove delatnosti u vojnim školama. Ta potreba posebno je naglašena procesom modernizacije Armije, daljom razradom i primenom koncepcije opštenarodne odbrane, kvalitetno novim odnosima koji se stvaraju u našem društvu, složenosti međunarodnih kretanja i dr.

Drug Tito je uvek isticao potrebu marksističkog društveno-političkog obrazovanja starešina naše Armije, govoreći da se bez idejnog i političkog osvetljavanja vojno delo i vojna praksa ne mogu uspešno unapređivati i razvijati. Drugim rečima, od poznavanja društveno-političkih kretanja u nas i u svetu zavisi umno-

Iz Poruke Vrhovnog komandanta druga Tita od 5. marta 1973. godine upućene Višoj vojnoj akademiji povodom 30. godišnjice njenog osnivanja.

gome i pravilno i celovito razumevanje vojnih aspekata međunarodnih zbivanja i sagledavanja celine zadataka u razvitku naše Armije. To znači da se marksističko društveno-političko obrazovanje pitomaca i slušalaca ne može shvatiti kao dodatak stručnom obrazovanju. Naprotiv, ono predstavlja nedeljivu komponentu u osposobljavanju celovite ličnosti starešine. Prema tome, vojnostručno i marksističko društveno-političko obrazovanje i vaspitanje nisu dva odvojena zadatka, već delatnost usmerena jedinstvenom cilju.

Marksističko obrazovanje mora biti sastavni deo vojnostručnog obrazovanja i vaspitanja starešina na visokim vojnim školama čija uloga proizilazi iz društvenih zadataka visokog vojnog školstva, modernizacije JNA, dalje razrade i primene koncepcije ONO, razvitka i primene savremene nauke. Celokupni proces vojnostručnog obrazovanja i vaspitanja starešina za vreme školovanja mora biti zasnovan na marksizmu kao materijalističkom dijalektičkom pogledu na svet, na opštem naučnom metodu dijalektičkog saznanja, revolucionarnoj teoriji, ideologiji radničke klase kao osnovi izgradnje socijalističkih samoupravnih odnosa.

Potreba da sve starešine naše Armije imaju solidno znanje iz marksističkih društveno-političkih nauka nikada nije bila sporna. Karakter poziva starešine u našoj Armiji podrazumeva čvrstu ideološku opredeljenost za liniju Saveza komunista, sposobnost procenjivanja, političko angažovanje i delovanje u armijskoj sredini i društvu. Zato je neophodno da se u marksističkom obrazovanju starešina uvek utka povezivanje naučnih saznanja sa borbom radničke klase u izgradnji socijalističkih odnosa. Na taj način jedino je moguće postići stalno osavremenjavanje i dalji razvoj marksizma, kao i njegovo razgraničavanje od dogmatizma, malograđanskog liberalizma, anarhoradikalizma i drugih sa marksizmom nespojivih ideologija.

Otuda je unapređivanje marksističkog obrazovanja u vojnim školama jedan od bitnih elemenata reforme vojnog školstva, uslov za formiranje nove, mlade generacije starešina koja će moći i umeti da misli i deluje na način koji zahteva otpočeti proces podruživanja odbrane. Marksističko obrazovanje jeste i mora biti potreba formiranja i razvijanja takvog starešine koji će se odlikovati svim bitnim karakteristikama svestrane socijalističke ličnosti, ličnosti kritične prema sebi i sredini i oplemenjene vrednostima koje su idejni temelj našeg samoupravnog društva. Jednom rečju, to je zahtev za formiranjem takvog profila vojnog stručnjaka u kojem je optimalno razvijena svest o stanju, potrebama, odnosima, teškoćama, uspesima i perspektivama našeg društva i Armije. Zbog toga,

u vojnom školstvu marksističko obrazovanje mora da predstavlja put i sponu povezivanje mlade generacije starešina sa revolucionarnim samoupravnim pokretom, posebno sa njegovom odbrambenom funkcijom.

Društveno-politički i ekonomski problemi našeg društva poslednjih godina su veoma složeni i protivrečni. Svi ti problemi se danas nalaze u središtu pažnje i interesovanja starešina, zbog čega se sve više oseća potreba njihovog intenzivnijeg marksističkog društveno-političkog obrazovanja, kako bi društvene procese i pojave svestranije i realnije sagledavali i razumevali.

Pored toga, bez širih društveno-političkih znanja, temeljitog poznavanja društveno-političkog sistema, šireg shvatanja savremenih međunarodnih političkih kretanja i uloge aktivne miroljubive koegzistencije, bez osnovnih socioloških saznanja o društvu, ratu i armiji, poznavanja osnovne razvojne tendencije jugoslovenskog samoupravnog socijalističkog društva, ne može se očekivati da starešine dovoljno duboko shvate društveno-političku suštinu koncepcije ONO, kao oblika vojnog organizovanja samoupravnog društva. Bez tog kvaliteta, starešina pogotovo ne može biti njen kreator.

Prema tome, pitanju marksističkog obrazovanja vojnih kadrova u današnim uslovima mora se posvetiti znatno veća pažnja, a posebno kada je u pitanju profil kadrova koji u dosadašnjem školovanju nije potpunije izučavao predmete društveno-političkih nauka. Zato je neophodno da mladi kadrovi koji se školuju osobito u komandno-štabnim akademijama i Školi narodne odbrane i koji po završetku školovanja odlaze na odgovorne i visoke komandne dužnosti, dobiju produbljenije marksističko obrazovanje i vaspitanje, oslanjajući se na izvorna marksistička dela. Pri tome je potrebno da se nastavni programi i sadržaji i nastavna praksa što više aktualiziraju, okrenu i približe stvarnom životu. To znači da se treba boriti za razvijanje marksističkog načina mišljenja i odnosa prema ključnim problemima društva i Armije, kao što su: problem odnosa čovek-tehnika, međuljudski odnosi, povezanost i integrisanost koncepcije ONO sa samoupravnim razvojem našeg društva i sl.

Na osnovu izučavanja društveno-političkih predmeta treba dati što puniji doprinos izgradnji svestrano razvijene ličnosti starešine naše Armije, pri čemu se ističu ovi zadaci:

— da pitomci i slušaoci usvoje potrebna znanja o zakonitostima razvitka društva i ljudskog mišljenja (naučni marksistički pogled na svet i dijalektički način mišljenja). Na toj osnovi neophodno je razvijati sopstvenu kritičku misao i shvatanje o protivreč-

noj prirodi društvenih procesa, kao i spremnosti za lično angažovanje u borbi, za nove i bogatije odnose među ljudima;

— da izučavajući društveno-političke predmete starešine fundamentalnije sagledaju stvarnu suštinu i određene idejno-političke aspekte najaktuelnijih društveno-ekonomskih i političkih kretanja u zemlji, da uoče subjektivne i objektivne korene antisocijalističkih pojava u društvu i puteve njihovog prevazilaženja i time doprinose formiranju čvršćih idejno-političkih opredeljenja;

— vaspitanje u duhu ravnopravnosti, bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti;

— jačanje uverenja u realne mogućnosti opštenarodne odbrane;

— da upoznaju osnovne karakteristike savremene međunarodne zajednice, položaj naše zemlje u savremenom svetu i principe njene spoljne politike;

— da mlade starešine postanu što sposobnije za aktivnu borbu protiv svih vrsta i oblika neprijateljskog delovanja protiv samoupravne socijalističke Jugoslavije i da se osposobe za kvalifikovano identifikovanje i uspešnu idejnu borbu protiv svih antisamoupravnih i koncepciji ONO suprotnih gledanja i tendencija.

Opšte ciljeve i zadatke marksističkog obrazovanja, zavisno od stepena i profila kadra koji se osposobljava, konkretno je definisala svaka škola u svojim nastavnim planovima i programima, jer je to preduslov za racionalno i efikasno obrazovanje.

Polazeći od istaknutih potreba i zahteva može se sagledati i kompleks disciplina društvenih nauka na osnovu kojih se marksistička misao u osnovnom obliku prezentuje, kao i kompleks društveno-političkih disciplina (predmetnih sadržaja) preko kojih se ta misao aplikativno daje, odnosno putem koje treba da u autentičnoj marksističkoj interpretaciji bude tretirana savremena, pre svega, jugoslovenska (a i šira svetska) društvena problematika, a u tom kontekstu, naravno, i vojna odbrambena — odnosno njeni društveni aspekti. Pomenuti kompleks u jednoj razvijenijoj vartijanti morao bi se sastojati iz sledećih predmetnih disciplina.

1. Osnovi marksističke filozofije (ili marksistički filozofski pogledi),

2. Osnovi opšte sociologije (ili osnovi marksističke teorije društva),

3. Osnovi političke ekonomije (ili osnovi marksističke političke ekonomske teorije),

4. Osnovi marksističke teorije politike,

5. Vojna sociologija,

6. Socijalno-klasna struktura i razvojne tendencije jugoslovenskog socijalističkog društva,

7. Ekonomika SFRJ (ili privredni sistem i ekonomska politika Jugoslavije),

8. Društveno-politički sistem SFRJ (ili samoupravna politička organizacija jugoslovenskog društva),

9. Savremeni socijalizam — doktrine, pokreti i procesi (ili savremeni razvoj marksističke misli i socijalističkog pokreta),

10. Međunarodni odnosi i spoljna politika Jugoslavije.

Moguće je iz prethodnog izvesti i jednu drugačiju i sažetiju kombinaciju broja disciplina. No, sigurno je da su to discipline koje bi trebalo da sačinjavaju program marksističkog društveno-političkog obrazovanja starešina u visokim vojnim školama u toku čitavog školovanja: od vojnih akademija (osnovni nivo vojnog školovanja) preko komandno-štabnih akademija do Škole narodne odbrane. Savim je ispravan stav da fundamentalna marksistička znanja starešine treba da dobiju u toku osnovnog školovanja (vojne akademije) i da se u komandno-štabnim akademijama i Školi narodne odbrane i paralelno s tim, organizacijom toga rada u trupi i ustanovama, obezbedi dalja nadgradnja marksističkog društveno-političkog obrazovanja starešina.

Ocenu o tome da li je u programima vojnih akademija i škola dat dovoljan značaj marksističkom obrazovanju pitomaca i slušalaca u formiranju njihovih jasnih pogleda na društvene tokove, a posebno na rat i druge pojave od profesionalnog interesa za vojne starešine, treba davati polazeći od navedenih zahteva i stavova druga Tita istaknutih u govorima na Beogradskom univerzitetu i u Prijedoru, a osobito na osnovu obaveza iz Pisma druga Tita i Izvršnog biroa, Treće konferencije SKJ i Platforme X kongresa SKJ.

Imajući u vidu sve te zahteve i stavove došlo se do zaključka da je procenat zastupljenosti predmeta društveno-političkih nauka ranijih godina bio dosta nizak i da ga treba, zavisno od stanja i potreba pojedinih škola, povećati. Takođe je istaknuto da postojeći sadržaji, relativno mali broj časova, kratko vreme izučavanja ovih predmeta i stanje nastavnog kadra i udžbenika ne daju uvek potrebnu idejno-političku i marksističku osnovu za formiranje političkog profila starešine, koji odgovara našem društvu i potrebama naše Armije.

Uočeno je, pored ostalog, da u postojećem kompleksu predmeta marksističkog društveno-političkog obrazovanja pitomaca vojnih akademija nedostaju neke od pomenutih disciplina, kao što su: socijalno-klasna struktura i razvojne tendencije jugoslovenskog društva,

savremeni socijalizam — doktrine, pokreti i procesi, međunarodni odnosi i spoljna politika Jugoslavije. Istina, elementi predmeta socijalno-klasna struktura... i savremeni socijalizam... fragmentarno se daju u pojedinim postojećim predmetima. Međutim, to ni po obimu ni po sadržaju nije adekvatno zastupljeno. Sva ta veoma bitna, aktuelna i, po svojim ideološko-političkim implikacijama, dalekosežna problematika razvoja, stanja i problema marksističke misli i socijalističkog pokreta u savremenom svetu, te problematika strukturalnih (ekonomskih, socijalno-klasnih, političkih, idejnih, kulturnih) promena jugoslovenskog društva u toku procesa socijalističkog preobražaja i njihovih idejno-političkih implikacija, morala bi biti kompleksnije i produbljenije uneta u program marksističkog obrazovanja u visokim vojnim školama, bilo ugrađivanjem u odgovarajuće već postojeće predmete ili, eventualno, konstituisanjem i uvođenjem novih, posebnih, predmeta.

Na osnovu takvih ocena postojećeg stanja, postavljenih zahteva i potreba, o kojima se govori i u članku »Potreba i zadaci marksističkog obrazovanja u JNA« pukovnik dr Ilije Mrmka, objavljenog u »Vojnom delu« br. 4/73., kao i činjenice da je marksističko društveno-političko obrazovanje u vojnim školama uslovljeno, pre svega funkcijom i karakterom političkog rada u Armiji, te društvenom funkcijom i ulogom naših vojnih škola, već su preduzete i neke konkretne mere na proširivanju i unapređivanju marksističkog društveno-političkog obrazovanja pitomaca i slušalaca uvođenjem nekih nastavnih disciplina, modifikacijom i aktuelizacijom postojećih predmeta društveno-političkih nauka. Tako je u nekim visokim vojnim školama na osnovu usvojenih sadržaja u obliku nastavnih predmeta obezbeđeno:

— u vojnim akademijama (osnovni stepen visokog obrazovanja) povećan je broj časova za izučavanje društvenih nauka od 9 na 12 odsto, a u nekim školama i više, od ukupnog fonda časova, za izučavanje uglavnom sledećih predmeta: osnovi marksističke filozofije, opšta sociologija, politička ekonomija i politička ekonomika SFRJ, društveno-politički sistem SFRJ, vojna psihologija i andragogija i dr.;

— u komandno-štabnoj akademiji KoV za izučavanje društveno-političkih predmeta procenat ukupnog nastavnog vremena povećan je od 4,31 na 5,5 odsto i u KŠA RV i PVO od 5,4 na 8,7 odsto.

Treba napomenuti da u ovim školama do pre dve godine nije izučavan ni jedan društveno-politički predmet, već da su početkom nastavne 1971/72. godine uvedena dva predmeta: međunarodni odnosi i spoljna politika Jugoslavije i društveno-politički sistem SFRJ,

a od iduće godine uvodi se u ove škole još jedan novi predmet savremeni socijalizam;

— u Školi narodne odbrane je ukupno vreme za ove predmete povećano od 2,32 na 5,6 odsto. U ovoj školi je od 1971/72. godine izučavan samo jedan društveno-politički predmet i to međunarodni odnosi i spoljna politika Jugoslavije, a u narednoj godini se uvodi još jedan novi predmet struktura i razvojne tendencije jugoslovenskog društva.

Ako se tome doda i vreme za praćenje aktuelne problematike i političko informisanje i druge političke aktivnosti pitomaca i slušalaca, onda je procenat nastavnog vremena za njihovo društveno-političko obrazovanje još povoljniji. On se kreće, zavisno od vrste škole, u proseku oko 10 odsto.

Prilikom razmatranja ovog pitanja i preduzimanja dosadašnjih a i daljih mera na inovaciji i aktuelizaciji nastavnih programa, imalo se u vidu, pored ostalog, sledeće:

a) Bez društveno-političkih predmeta ne može se realizovati marksističko obrazovanje u školi. Organizovano izučavanje predmeta društveno-političkih nauka u okviru redovnog nastavnog procesa jeste temelj i osnovni put da pitomci i slušaoci prodube postojeća i steknu nova fundamentalna znanja iz oblasti marksizma. To je jedini put da se kod starešina formiraju jasni pogledi na društvene tokove, a posebno na rat i druge pojave od profesionalnog interesa za vojne kadrove.

b) Marksističko obrazovanje nije dovoljno organizovati preko 2 ili 3 predmeta, već kroz celokupni nastavni proces, jer se marksizam ne može reducirati na jedan ili nekoliko školskih predmeta. No, bez obzira na broj društvenih predmeta koji se izučavaju u školama, neophodno je stalno aktuelizirati i koristiti u marksističkom obrazovanju pitomaca i slušalaca i sve mogućnosti koje u tom pogledu pružaju i ostali, vojnostručni predmeti i nastavni proces u celini. Nema predmeta, ma koliko on bio vojnostručan i »udaljen« od društveno-političkih nauka, preko koga se ne može doprineti formiranju i razvijanju svestrane socijalističke ličnosti našeg društva. Već su odbačena neka pojedinačna shvatanja da postojeći stručni predmeti »pokrivaju« marksizam, da zbog toga nema potrebe uvoditi neke posebne discipline društvenih nauka, jer ona znače fetišiziranje stručnosti, te zapostavljanje marksističkog obrazovanja i minimiziranje njegovog značaja.

c) U nekim opštevojnim predmetima, kao što su: strategija, metodologija vojnonaučnog rada, upravljanje i komandovanje, ratna ekonomika, vojna istorija i dr. postoje u pojedinim temama odre-

deni sadržaji u okviru kojih se tretiraju neka značajnija pitanja marksističke filozofije, sociološke i sociološko-političke teorije. Tako, na primer, u predmetu strategija razmatraju se: uzroci i socijalno-politička suština rata kao društvene pojave, rat kao produžetak politike u savremenim uslovima, klasifikacija ratova, naučnotehno-loski razvoj i naoružanje, pojam društveno-političke i vojne sile, marksistička teorija naoružanog naroda i koncepcija ONO i dr. U predmetu metodologija vojnonaučnog rada tretiraju se: marksističke teorijske spoznajne pretpostavke nauke i metodologije, marksistički dijalektički metod i primena dijalektičke logike u vojnoj nauci, istorijski materijalizam kao generalna teorija i metod u društvenim naukama i njena primena u vojnoj nauci, itd.

Ove i slične sadržaje treba još izričitije i produbljenije ugraditi u pojedine predmete. Međutim, očigledno je da te celine ne mogu ni izdaleka da iscrpu sadržaje marksističkog društveno-političkog obrazovanja, niti bi to mogao biti razlog i argument da marksističko društveno-političko obrazovanje ne bi trebalo razvijati i kao poseban kompleks predmetnih disciplina u programima vojnih škola.

d) Prema nekim raspoloživim informacijama u programima visokih vojnih škola savremenih armija Istoka i Zapada, procenat političkog obrazovanja starešinskog kadra iznosi oko 10 odsto od ukupnog fonda časova, pa i više, što očigledno ukazuje: prvo, na značaj koji se tome pridaje u drugim armijama i, drugo, smatra se da toliki procenat raspoloživog nastavnog vremena za ovu svrhu ne ugrožava osnovne ciljeve školovanja starešina na užem, profesionalnom, vojnostručnom planu.

U navedenoj modifikaciji programa društveno-političkog obrazovanja u nekim višim školama polazilo se od prethodnih znanja, iskustava i sposobnosti onih koji će program izučavati. Tu je, očito, moralo doći do veće ili manje diferencijacije. Pri tome se vodilo dovoljno računa da se sadržaji usvojenih programa za pitomce i slušaoce ne ponavljaju jer bi to bilo neracionalno i moglo bi dovesti do nezainteresovanosti. Istina, neki su predmeti po svom nazivu potpuno isti za pitomce i slušaoce, kao, na primer, društveno-politički sistem SFRJ, ali to ne predstavlja problem, s obzirom na to što će 8 do 10 generacija slušalaca dolaziti u komandno-štabne akademije na školovanje, a nisu izučavali pomenuti predmet, jer je on uveden u Vojnoj akademiji KoV pre dve godine. Međutim, sasvim je jasno naglašeno da se sadržaji moraju više razlikovati po dubini izučavanja, a ne po samom nazivu pojedinih tema i nastavnih pitanja.

U koncipiranju sadržaja društveno-političkih predmeta u komandno-štabnim akademijama imalo se u vidu da je pretežan broj slušalaca, koji se u nekoliko narednih godina budu školovali, izučavao, pre svega u VA KoV, neke predmete o kojima je već bilo reči. Međutim, sve generacije nisu to radile po istom programu i, što je posebno važno, ti programi su u nekim svojim detaljima, pa i većim kompleksima, danas prevaziđeni, kako u pogledu prezentacije pojedinih obrazovnih činjenica i informacija, tako i u nekim idejno-političkim aspektima. Naime, očigledno je da je snažno prisustvo, naročito u ranijim godinama, elemenata etatističkog koncepta u društveno-ekonomskom i političkom sistemu, moralo da se odrazi i u interpretaciji pojedinih pojava i pitanja, itd.

Imala se vidu i činjenica da se marksističko društveno-političko obrazovanje starešinskog sastava u komandama, ustanovama i trupci, u njegovom bar organizovanom vidu, više godina uglavnom svodilo na manje ili više informativno praćenje aktuelne društveno-političke i unutarmijske problematike, a zadnjih godina i na obradu tema iz godišnjeg programa društveno-političkog obrazovanja starešina koji se programira od strane Političke uprave SSNO.

Dalje unapređivanje marksističkog obrazovanja u vojnim školama svakako se ne može svesti na fond časova i fizionomiju programa. Ono obuhvata i problem realizacije tih programa a to znači: kvalitet nastavnika, organizaciju, metode i oblike nastave, materijalno obezbeđenje itd. Sve ovo zasluđuje posebnu analizu, odnosno kritičko preispitivanje dosadašnje prakse i ukazivanje na pravce daljeg poboljšanja.

U svakom slučaju u realizaciji sadržaja društveno-političkih predmeta posebno smo zainteresovani koliki je njihov uticaj sa gledišta idejnosti i naučnosti, koliko proces vaspitanja i obrazovanja doprinosi izgrađivanju celovite socijalističke ličnosti i kako se ostvaruju ciljevi vaspitanja. A idejnost u nastavno-obrazovnom i vaspitnom procesu moguće je postići ako se, pored organizacijskih i programskih zadataka, stalno radi i na didaktičko-metodskom usavršavanju realizacije nastavnih sadržaja, jer marksističko obrazovanje i vaspitanje se ne sme akademizirati i predavati kao predmet »ekskatedra«. Ne bi se smeli vaspitanici dovesti u položaj da marksizam uče knjiški, da znanja koja nastavnik prezentuje primaju kao nešto što je gotovo i što treba naučiti i kasnije reprodukovati za ocenu.

Starešine će usvojiti marksizam kao sopstveni pogled na svet i način mišljenja samo ukoliko se razviju oni oblici nastavnog rada

koji omogućuju i stimulišu aktivan metod usvajanja znanja, dijalog i konfrontaciju mišljenja, stalno i sistematsko povezivanje stečenih teorijskih znanja sa analizom i dubljim osvetljavanjem prakse. Marksizam se mora povezivati sa životnom stvarnošću konkretnog socijalističkog samoupravnog društva, jer u protivnom ne bi bio ono što jeste i što mora biti: revolucija misli i misao revolucije.

Potpukovnik

Teodor **STOJIC**